

L'enculturació alimentària dels infants a la Catalunya urbana. Notes sobre un estudi de cas¹

Sílvia Carrasco i Pons
Àrea d'Antropologia Social
Universitat Autònoma de Barcelona

Aquest article presenta una reflexió sobre els resultats i les implicacions d'una recerca sobre l'enculturació alimentària dels nostres infants i assenyala un conjunt de prioritats d'investigació i aplicació ulteriors d'aquests.

This article presents a reflection about the results and the implications of a research on foodways enculturation of our children, pointing out a series of priorities both of further investigation and application of them.

Aquest article és una reflexió sobre les primeres conclusions extretes arran de l'estudi empíric que va constituir la segona part de la meua tesi doctoral, *Antropologia i alimentació. Un estudi d'enculturació alimentària a la Catalunya urbana* (UAB, Bellaterra, 1991). En aquest estudi de cas vaig fer un experiment que consistia bàsicament a comparar dos tipus d'aproximació a la cultura alimentària d'un grup d'infants (224, aproximadament tots els infants de pre-escolar de totes les escoles públiques) en una població del cinturó industrial de Barcelona (Sant Joan Despí), des d'una perspectiva que considerava tres tipus de variable.

D'una banda, vaig analitzar el comportament alimentari dels infants i el seu context de comensalitat sociofamiliar, a partir de les pràctiques socioalimentàries. Això em va permetre construir uns perfils de comensalitat (variables sobre el context sociofamiliar dels àpats com: lloc de l'àpat, acompanyants comensals i no comensals, cuiner de l'àpat, etc.) i, amb una anàlisi qualitativa de la seva ingesta (variables de caràcter nutricional), identificar factors comparatius sobre el nivell d'equilibri i organització dels seus àpats. De l'altra, em vaig situar en el context de l'experiència comensal intrafamiliar dels infants, no en el sentit d'avaluar la interiorització d'un sistema normatiu sinó en el de conèixer i avaluar allò que en el menjar és eminentment relacional (variables sobre el caràcter de les relacions intrafamiliars en el context comensal). Tres varen ser les tècniques emprades: qüestionaris generals, qüestionaris específics per construir els perfils i reconstruir la ingesta i les projeccions dels infants per mitjà dels seus dibuixos (a partir de la consigna «dibuixa una família menjant»), totes elles amb dissenys per a la valoració, la quantificació i l'anàlisi estadística dels resultats.

El treball de camp més intensiu es va fer durant els mesos de gener a abril de 1990. Dels resultats obtinguts vaig dissenyar unes

propostes d'actuació per a la Regidoria de Serveis Socials de l'Ajuntament de Sant Joan Despí, que havia subvencionat part de l'estudi arran d'una preocupació per incidir en la millora dels estàndars sacionutricionals de la seva població infantil.

Vaig intentar descobrir si els aspectes que semblaven a priori rellevants per al procés d'enculturació alimentària (procés de transmissió i incorporació dels trets culturals específics del grup en què creix l'infant referents a la conceptualització i l'organització de l'alimentació, per exemple, què és «menjable», com, en quina ocasió i per part de qui, etc.) dels infants ho eren en realitat, amb una aproximació que pot semblar una mica insòlita. D'una banda, volia reconstruir el seu univers alimentari des de la verbalització de les seves pràctiques, sense procedir a l'observació directa, tan estimada tradicionalment per l'antropologia; de l'altra, vaig apel·lar a la projecció de les seves experiències alimentàries en el si de les seves relacions afectives més properes.

Els resultats obtinguts, però, proporcionen si més no, una imatge coherent de l'esdevenir quotidià de l'alimentació dels infants en el medi cultural de la Catalunya urbana. Entenc, també, que aquesta aproximació no pot arribar a donar els seus fruits sense un desenvolupament comparatiu envers altres medis socio-econòmics i culturals de casa nostra, que ens pugui informar de la variabilitat d'aquell univers i dels factors que intervenen en la seva modificació.

Des del punt de vista de les pràctiques alimentàries en el context sociofamiliar, els perfils de comensalitat resultants indiquen que el lloc on dinen els infants és diferenciador de la seva experiència comensal, pel damunt d'altres contextos diferencials en altres àpats; però aquesta constatació podria semblar excessivament simple i previsible, tot i que després de l'estudi es pugui comptar amb dades que li donin un suport estadístic. Des de l'altra perspectiva, la de l'experiència

simbòlica dels infants al voltant de la comensalitat intrafamiliar, els resultats proporcionats per la tècnica emprada revelen, si més no, que hi ha un altre factor decisiu que intervé en el procés d'enculturació alimentària dels infants, el tipus d'escola. El més rellevant és que aquests resultats no mostraven un panorama coincident pel que fa a l'experiència dels infants, i que, per tant, fóra molt arriscat extreure conclusions sobre els efectes positius i negatius que en l'àmbit relacional i nutricional pot tenir únicament l'experiència pràctica comensal dels infants. Precisament a través de la projecció hem obtingut una visió culturalment més intros-

1. Entenc que la complexitat teòrica i metodològica de l'estudi al qual faig referència, i també la manca absoluta de precedents en aquest camp al nostre país, m'obliga a reduir a pinzellades les conclusions a què faig referència en aquestes pàgines de mostra. Remeto al lector a les dues properes publicacions que en resultaran: *Antropologia i Alimentació: Una proposta per a l'estudi de la cultura alimentària*, Sèrie d'Antropologia Cultural, Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, núm. 11 i *L'enculturació alimentària d'un grup d'infants a la Catalunya urbana. Bases per a una comparació* (en preparació).

pectiva sobre el nivell de significació dels nostres usos socioculturals a nivell d'organització del context alimentari infantil. Els dibuixos dels nens i nenes ens informen que el tipus d'atenció personal que pot oferir aquesta institució dominant de la nostra cultura, l'escola, és tan determinant com ho pot ser la generalització de pràctiques que deleguin en ella, activitats tradicionalment fetes en el si del grup familiar. En general, una família menjant ha estat representada com si més de la meitat dels infants no coneguessin la meitat de la consigna: els membres de la unitat familiar eren dibuixats només en el cinquanta per cent dels casos i gairebé un terç dels infants es representaven com un comensal solitari com a resposta a la consigna presentada.

Quins elements han arribat a constituir el procés d'enculturació alimentària que s'està descobrint?

Els infants d'aquesta recerca semblen adequar-se clarament als resultats que Whiting i Whiting (1974) obtingueren per als infants de la societat més complexa que estudiaren, els d'Orchard Town. A partir de les seves respostes al qüestionari, hem sabut que no acostumen a ajudar en la preparació del menjar en cap sentit, i que la seva col·laboració en altres activitats relacionades amb el menjar és molt limitada. Són infants molt petits, però hi ha tasques que podrien començar a fer perfectament i que els podrien implicar en l'alimentació del grup o, si més no, els podrien ajudar a conèixer i familiaritzar-se amb els processos que tenen lloc al voltant de l'alimentació familiar. Entre les activitats que esmentaven en respondre el qüestionari, es referien a parar i desparar taula, ajudar a anar a comprar, i molt més precisament i alhora orgullosament, tallar la ceba, agafar els ous per deixatar, escalfar la llet, tallar patates, servir la cervesa, ajudar a omplir els pollastres amb panses i farina, o bé eixugar els gots.

Però la seva conducta social no solament

apareix com molt dependent en aquest sentit sinó que, a més, es pot pronosticar de molt dependent també en el seu desenvolupament: per norma general, els infants del sexe masculí expressaven clarament el seu desinterès per aprendre a cuinar, tot dient que això era una cosa que ja farien les nenes quan fossin grans. Hi varen haver excepcions, lògicament, com el cas de dos nens de cinc anys que em van explicar com es feia el flam d'arròs i els espagueti amb salsa de tomàquet (de pot, per cert). L'experiència familiar íntima d'aquests infants també sembla donar suport al el model de les societats on la família nuclear (unitat marital i descendents solters) és dominant, perquè, de fet, quan més temps passen amb els seus pares és al voltant dels àpats del cap de setmana, mentre mengen junts. Les nenes, per continuar amb els trets rellevants destacats pels Whiting, semblen exhibir en aquest tema una actitud no tan dependent, més responsabilitzada a nivell d'encarregar-se de l'alimentació familiar, fins i tot als 4 anys. Fins i tot es donà el cas d'un dels infants el pare del qual era cuiner, i no cuinava mai a casa. A vegades, l'ideal cultural dominant pot fer trontollar una situació no gens adversa a nivell relacional: si en un grup d'infants, algun d'ells responia que l'esmorzar l'havia preparat el pare, els altres se'l miraven sorpresos. En aquestes situacions, jo tractava d'encoratjar l'infant, tot preguntant als altres: «Ah! el teu pare no en sap, de fer esmorzars?», mentre em mirava de reüll el primer, que recuperava l'orgull instantàniament: «El meu sí!».

Si hem de fer cas a Jerome (1979) en els quatre aspectes que destaca per a la realització de l'aprenentatge alimentari, sembla clar que la transmissió i la incorporació del coneixement dels ítems de menjar es caracteritza en aquests infants per una reducció dràstica d'aquest coneixement, i per una substitució extensiva dels propis ítems de menjar. De fet, les pastes, pastissos i llami-

nadures feien costat a les patates fregides en les seves preferències més importants, els seus òptims dietètics segons el seu sistema alimentari. Els canvis semblen ser idèntics pel que fa a la definició que constitueix un plat adequat, que tendeix a simplificar-se quan els infants parlen de les seves preferències i aversions, i també en el procés de recull de dades, quan els mateixos nens i nenes es cansaven d'anar responant, matí rere matí, que sempre prenien llet amb cacau i galetes (què menges) que havien preparat les seves mares (qui ho prepara), per esmorzar (en quin àpat) a casa (en quin lloc), a la sala (en quin espai), mirant els dibuixos de primera hora (fent quina activitat simultània), amb els seus germans (amb quins acompanyants comensals), mentre les seves mares endreçaven el que podien abans de dur-los a l'escola (amb quins acompanyants no comensals). O que el «bollycao» era el més bo perquè sortia per la tele, tenia xocolata i no s'embrutava la motxilla. Seguint a Jerome, s'hauria de dir que el medi sociofamiliar dels infants estudiats no és coercitiu perquè permet alimentar-se segons els gustos personals, i que havien identificat cla-

rament la seva alimentació a una categoria de persones, ells mateixos, els infants. En aquest cas, la ideologia alimentària dels pares no seria rellevant, donada la coherència interna dels perfils resultants, però sí que ho seria el medi cultural que atorga als infants una especificitat alimentària no solament en el contingut dels seus menjars —tous, fàcils, no problemàtics, compensadors— sinó en el tipus d'ocasions en què els prenen —essent els únics comensals, acompanyats i vigilats, només excepcionalment integrants dels àpats adults—, mentre aprenen a menjar correctament i pel seu compte. Mentrestant, els seus cossos són ensinistrats en els senyals externs de la societat, segons Lipps (1988), quan se'ls demana a l'escola i a casa que mengin sempre el que els posen i que s'ho acabin tot («pues mi madre está muy contenta cuando me lo acabo todo»). Potser és cert que l'exposició continuada a un aliment o plat redueix la neofòbia (aversió sistemàtica a un nou aliment), perquè entre les raons esmentades per deixar els fills al menjador escolar una era sovint que allà s'ho menjaven tot sense protestar («no me gustan las naranjas, pero me las como en el cole»). Es reforça aquell sentit de relació afectiva que intervé sempre, també segons Lipps, en la creació de les preferències i aversions en la forma de parlar sobre l'alimentació dels propis fills, quan les mares repetien «No me quiere la verdura», per exemple, o bé «Et vol pa, el teu?», tan estesa en castellà com en català. El valor emocional que tenen les actituds dels nostres infants envers els aliments que nosaltres els proporcionem, directament o indirecta, es fa palès en aquestes expressions, que manifesten clarament el to de judici moral de les nostres capacitats de tenir cura d'ells en un sentit que va molt més enllà de la pura aplicació de la racionalitat dietètica. Jo mateixa em sentia compensada en el meu paper de mare quan les mares dels infants estudiats expressaven preocupades els conflictes que tenien amb els seus fills

perquè mengessin de tot, tot recordant un joc amb la meva filla de quatre anys, en el qual havíem de dibuixar coses per menjar i em respongué, per aquest ordre, que ella dibuixaria: pollastre, puré de verdures, lluç, lleties, llet i pa. *A mi, de fet, em volia bastantes coses i el conjunt era bastant equilibrat des del punt de vista nutricional. L'acceptació del menjar per part dels fills es pot convertir en un criteri de l'èxit o el fracàs en el paper dels pare-mare nodridors, i pot entorbolir milers de petites situacions quotidianes.*

Aquests infants petits que dinen a l'escola, sense mirar la TV, amb acompanyants comensals no familiars i que mengen amb els germans durant el cap de setmana o al sopar, probablement no reproduiran, però, els continguts alimentaris més equilibrats i estructurats dels àpats del menjador escolar, ni la manca de companyia de la TV mentre mengen, quan expressin el seu comportament alimentari independent o quan manifestin les seves preferències sobre la manera òptima d'alimentar-se. Possiblement, els comportaments alimentaris dels infants d'ambdós perfils de comensalitat (els que dinen a casa al migdia entre setmana i els que ho fan a l'escola) seran molt semblants, i es basaran en la seva experiència alimentària intrafamiliar. Els infants que dinen a casa, que tenen la mare a casa, que sempre cuina, que miren la TV mentre mengen, no semblen tenir tants avantatges envers els altres.

Probablement, els veritables àpats continuaran tenint un caràcter d'excepcionalitat dins de casa a nivell quotidià, i fenòmens com l'*snacking* (tendència a l'alimentació contínua, que acaba per eliminar els veritables àpats, causant progressivament obesitats mòrbides), proliferaran. Les seves preferències s'orienten cap a aquests aliments molt processats, que acostumen a formar part de l'alimentació contínua que ja s'observa en altres països occidentals. Les seves imatges físiques desitjades encara no incor-

poren estar prim, però tots coincideixen a voler ser més alts i forts, com Batman, més bensemblats i, en definitiva, més grans. Més grans que les mestres, com el pare, com la mare, com els germans grans. A vegades precisen més, «*Soy de 5 años y me gustaría ser de 11*», o bé «*soy pequeña, quiero ser mejor*» i «*soy mayor pero quiero ser mejor*». També, a part dels que volien créixer per canviar el seu color de cabell, el seu sexe o fer-se *punks*, n'hi havia que no trobaven cap avantatge a fer-se grans, «*soy mediano, pero quiero ser pequeño*». Gairebé tots es descrivien com petits, però molts rectificaven l'apreciació immediatament, qualificant-se de grans, si més no, més grans que els seus germans.

Del fet de convertir l'hora de menjar, allà on s'esdevingui, en una ocasió agradable depenen moltes coses: possibilitats d'organitzar la ingesta en quantitat i en qualitat adequades als comensals i les seves activitats, possibilitats d'incorporació dels individus a activitats grupals, tant en la implicació en els processos de l'alimentació com en els afers quotidians del grup, de recuperació dels senyals interns de sacietat, i, probablement, d'adaptabilitat a trets socioculturals canviants. Aquesta responsabilitat només pot realment ser exercida si és col·lectiva, si totes les institucions de la cultura implicades en l'alimentació infantil l'assumeixen. Per descomptat, assumir aquestes responsabilitats no significa incrementar la culpabilització directa o indirecta de les tradicionalment responsables de l'alimentació infantil, les mares de totes les cultures. Justament, aquesta és una pràctica que molt sovint s'empra, fins i tot amb la millor de les voluntats sobre els efectes que es volen aconseguir, des de sectors sanitaris i educatius que tracten els infants i cal abandonar-la definitivament.

Tal vegada no hagués calgut investigar les experiències comensals dels infants a partir d'ells mateixos per descobrir les proporcions de les dades que he comentat, procedents de

la recerca. Els contes infantils recomanats per a aquestes edats, i als quals aquests infants tenen accés a casa, o a l'escola, ens podrien haver informat igualment sobre l'experiència alimentària intrafamiliar dels infants en molts aspectes. Els contes infantils de les sèries per a quatre i cinc anys pensats pels educadors tenen clarament la intenció d'aconseguir que els infants s'identifiquin amb les imatges quotidianes que il·lustren, tant a nivell d'observar els elements que hi ha a les il·lustracions com a nivell de les accions dels personatges, i així ho especifiquen. De fet, també poden aconseguir aquestes identificacions per mitjà de les absències dels dibuixos i de qui fa exactament què, a més del text que els acompanya i que és llegit. Per tant, caldria veure els seus continguts per descobrir quin és el context sociofamiliar dels seus àpats. Però, a més, els contes tenen una intencionalitat educativa, pel que fa al correcte comportament cultural envers els aliments, els usos a taula i la col·laboració en les tasques relacionades amb el menjar,¹¹ amb la idea de contribuir a modificar aquells continguts de les pràctiques reals que han esdevingut arcaics en la mentalitat dels educadors. Un breu repàs al contingut d'una selecció de deu contes infantils amb els quals es poden identificar, per exemple els infants estudiats, amb temes relacionats amb el menjar ho demostra.

Per centres d'interès específics dins de l'alimentació que viuen els infants, els elements narratius dels contes es poden classificar a partir de les funcions següents: coneixement dels aliments, compres generals i específiques, escenaris per menjar i àpats familiars i àpats específics.

A nivell del coneixement dels aliments, els que es destaquen en un conte que introdueix els infants en la diversitat dels sabors són la papilla de cereals, els pastissos, la xocolata, les taronges, la llet, la mel, la llimona com a refresc, la sal, la ceba, l'aigua i la carn.

L'únic àpat col·lectiu que es destaca és un berenar d'excursió, en el qual tots els infants mengen coses diverses, i fins i tot hi ha un nen xinès menjant arròs amb els palets. A les il·lustracions no hi ha generalment adults, a excepció d'una mare que es renta les mans després de tallar ceba i un carnisser que talla costelles. En un conte per a nens més petits, es veuen elements de menjar i ocasions en què són menjats. Un nen dina sol patates amb pèsols, pa i aigua, porta el pitet i menja amb coberts. El mateix nen berena amb unes amigues, i mengen pa amb xocolata, amb formatge i amb embotit. Després una familiar li porta un pastís d'aniversari. Finalment, agafa pomes d'un arbre i se les menja amb els seus amics. No hi ha cap figura masculina adulta.

Quant al procés d'aprovisionament, he seleccionat dos contes. En un conte en què la família surt a comprar aliments, la participació de tots —mare, pare, fill gran, filla petita— és palesa. Tots miren què hi ha a la cuina. En veure que falta de tot, van al supermercat. El pare canvia els envasos buits i porta els paquets. Pregunta a la mare què ha d'agafar i s'encarrega de pagar a la sor-

2. Els 10 contes seleccionats són de creació catalana, tant pel que fa als escriptors com a nivell dels il·lustradors; per tant, el contingut ha de referir-se necessàriament a les experiències culturals locals. Vegeu la bibliografia.

tida. Els nens demanen un caramel en sortir. A casa, tots col·loquen les coses als seus llocs. El fill gran dóna menjar al gat, el pare i la filla juguen a posar menjar i només la mare sembla fer-ho seriosament. En un conte que també s'origina en les compres, una mare i un fill van al forner i el fill demana un cargol de pa. Es veu al nen dinant arròs, com a únic comensal, mentre la mare se'l mira. Ell no sap si ja està berenant i vol el cargol, que la mare no li dóna fins a l'hora de berenar. El pare no surt.

Els escenaris per menjar són analitzables a tots els contes, però específicament en un conte sobre les habitacions de la casa i les seves funcions, es veu una cuina enorme plena d'elements de menjar, neteja de la llar i de la roba. La mare, amb el davantal, posa la llet al got del fill. Els infants esmorzen drets, són prop de les nou al rellotge, el pare no hi és, i la petita ha obert un pot de melmelada i una capsa de galetes, que ha escampat per terra mentre s'ho menja. Al foc hi ha una olla a pressió i un pot per escalfar llet. A l'altra habitació relacionada amb el menjar, el menjador, tot està endreçat i fins i tot hi ha un carretó amb les postres i el cafè a punt. Representa un àpat familiar en el qual el pare s'està servint de la sopera mentre somriu, els fills mengen i parlen entre ells i la mare —que encara porta el davantal, va manifestament despentinada i posa mala cara— eixuga la boca de la petita que no vol menjar el que té al bol.

Els àpats específics es poden observar a tres nivells. D'una banda, els que es refereixen a àpats que tenen una importància especial per als infants, els esmorzars i els berenars: en un conte en què es desenvolupa el procés d'anar a dormir, els infants es veuen sols davant la TV amb un got de llet marró a les mans. L'endemà al matí, es veuen les motxilles preparades i els infants esmorzant a taula mentre la mare, que no esmorza, els ajuda a posar-se la llet. El pare ja no hi és. De l'altra, els àpats excepcionals.

Entre els àpats representats en els contes, n'hi ha dos que són àpats vinculats als grups d'edat: un nen convida a berenar els amics d'escola; la mare els renta les mans i els prepara el berenar; berenen sols al menjador i tot seguit, engeguen la TV. No hi ha cap figura masculina adulta.

En un altre, la família visita uns amics i els pares s'asseuen a prendre cafè i cervesa, mentre els infants es posen a jugar. Com que es tracta d'una casa de camp, la família s'emporta ous quan marxen.

El procés d'un àpat familiar complet es veu en dos contes. En un d'ells, els infants ajuden la mare a fer el dinar —amb olla a pressió—. El fill gran ajuda a deixatar ous i la filla petita dóna el menjar simbòlicament al seu nino. Quan arriba el pare —amb una cartera—, ell i els fills paren taula i ell els renta les mans. Quan s'asseuen, la mare talla la carn a la petita, i el pare posa aigua als gots. En un moment donat, la petita diu que ja no en vol més. Quan la mare comença a desparar la taula tots s'aixequen i l'ajuden. El fill gran trenca un got per accident i el pare el recull amb l'escombra i la pala. Després, el pare porta el cafè a la sala i els nens engeguen la TV.

L'altre conte comença més tard, quan ja tots són a la cuina; però a la portada hi ha uns nens que mengen a taula mentre la mare, que no hi participa, talla la carn del nen. El pare ve de la cuina amb l'aigua. En el text, els nens diuen que els agrada ajudar la mare a cuinar. La nevera està molt plena de menjar, la mare —amb davantal— vigila la cassola i el pare —amb corbata— fa una amanida. Els nens paren taula amb el pare. El pare dóna el menjar al germà petit, que somriu i obre la boca. La mare ensenya a menjar amb forquilla i ganivet i el pare ensenya a pelar la fruita. Mengen pèsols, carn, amanida, fruita i una fusta de formatges. La mare ho posa tot dins la rentavaixella mentre els altres li van donant.

A nivell dels textos en els contes, es ma-

nifesten gairebé totes les normes que es consideren culturalment adequades per a un comportament correcte envers el menjar: cal rentar-se les mans abans de menjar, i les dents després de menjar; també s'hi manifesten en relació al tipus de coneixement que aporta cada paper: «beure aigua és molt bo» (ho diu una mare), «la fruita porta moltes *vitamines*» (ho diu un pare), «la carn i el peix us ajuden a fer-vos grans» (ho diu una mare). I també es manifesten les concepcions més inconscients de la cultura: qui és en realitat el protagonista, «quan menjo, creixo i em faig un home gran» (en un conte en què els narradors eren conjuntament el nen i la nena), i qui té un principal i qui té un paper d'ajudant en les tasques alimentàries, «La mare ho posa tot dins la rentavaixella» (quan abans ha dit «desparar taula és feina de tots»), o simplement a través de les absències

de personatges masculins en moltes ocasions. Curiosament, però, els nens poden menjar sols i el pare només apareix com ajudant (idea que pretén millorar la realitat tradicional d'absència absoluta de participació), però cap dels contes ens mostra una ocasió de menjar mentre es mira la TV, idea probablement molt negativa i no educativa en les concepcions dels creadors dels contes. Però una vegada extrets els elements incorporats als contes intencionadament per a la transformació d'alguns aspectes de les situacions reals, que els educadors coneixen perfectament, els continguts que queden no varien tant del que representaria un optimització del context sociofamiliar dels àpats dels infants estudiats.

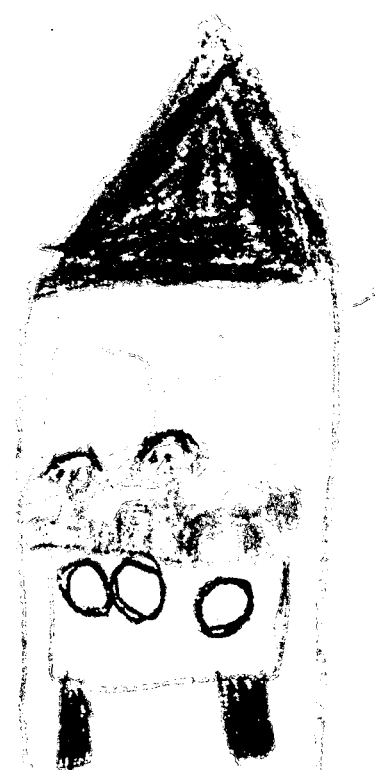
Aquestes i aquelles són, però, les línies generals del context sociofamiliar dels àpats dels infants i els seus perfils de comensalitat.

El primer dibuix correspon a «una família menjant» abans de realitzar l'estudi. El segon, amb la mateixa consigna, després de la recerca. Fotografia: Sílvia Carrasco

És una informació en part procedent de la verbalització dels infants i en part procedent de documents, que es pot considerar vàlida per reconstruir l'univers de les pràctiques reals dels infants estudiats. Però quines són les experiències a què donen lloc? Com viuen els infants aquestes pràctiques en el si de les seves relacions afectives? Quines experiències vénen condicionades pel seu medi socio-cultural i quines són producte de la dinàmica relacional intrafamiliar? En aquest breu article he tractat de divulgar una aproximació a aquestes qüestions.

En sabem encara molt poc de les normes, dels valors, de les experiències i del sentit que l'alimentació adquireix per als infants en una societat que es defineix globalment com canviant. Ens podem alarmar davant

les dades que, des de l'experiència adulta, indiquen una transformació que ens situa progressivament en la més absoluta gastroanòmia (concepte encunyat per l'antropòleg francès Fischler que es refereix a l'absència de normes per acceptar, mantenir i reproduir una cultura alimentària), producte d'una situació de deculturació alimentària (concepte que proposo per definir una pèrdua sense substitució dels propis referents culturals alimentaris i culinaris) sense precedents al món occidental. Ens podem, fins i tot, indignar davant el sentit que prenen els canvis alimentaris i la sensació d'artificialitat que provoquen els seus nous continguts. Podem justificar aquesta indignació apel·lant als efectes nutricionals adversos que es detecten en les noves formes d'ali-

mentar-se i, fins i tot, invocar la lluita per la igualtat entre els sexes en constatar els papers sexuals que, altra vegada més, semblen reproduir-se en les generacions més petites. Potser, en un esclat universalista, podem arribar a pronunciar la paraula clau que també defineix, al meu entendre, l'orientació que a tots nivells està prenent l'alimentació quotidiana dels nostres infants urbans a Catalunya, la gran dependència alimentària (de les indústries agroalimentàries, dels múltiples discursos medicalitzats, sobre l'alimentació, del culte a un cos competitiu). Però les impressions que ens poden provocar aquestes descobertes, ara per ara, no les podem comparar amb el que podria haver estat sense les transformacions socioeconòmiques i culturals que ens fan adonar de la paradoxa. Ara coneixem millor què s'esdevé amb la nutrició, disposem d'una abundància alimentària sense precedents a la societat occidental, i les nostres pràctiques ens orienten sistemàticament cap a la irracionalitat en allò que preferim menjar i en la forma d'organitzar la nostra comensalitat. A més, expressem cada vegada més els desordres del nostre medi físic i social per mitjà d'alteracions en el comportament alimentari. Els nostres infants, a més dels infants de les àrees més desesperades del món, estan en risc. Aconseguir que arribin a consolidar un comportament alimentari més independent, més sociabilitzat i més informat, no depèn solament, com hem vist, de fet que aprenguin a organitzar la seva ingesta d'una manera equilibrada. Les nostres recerques, amb una voluntat explícitament multidisciplinària, hauran d'aconseguir, si més no, fer aquell risc més petit.

Bibliografia

CARRASCO, S., «Comentaris al voltant de la cultura alimentària». *Dovella*, Revista Cultural de la Catalunya Central, Manresa: 1990.

CARRASCO, S., «Etnología, folklore y aplicaciones en el estudio socioantropológico de la alimentación»

Actas del V Congreso de Antropología del Estado español (en premsa). Granada: 1990.

DI LEO, Joseph, *Young Children and Their Drawings*, Brunner/Mazel Publishers. Nova York: 1970.

FISCHLER, C., «Alimentation, cuisine et identité: l'identification des aliments et l'identité du mangeur» *Recherches et travaux de l'institut d'Ethnologie*, Neuchâtel 6, 1985.

FISCHLER, C.; GARINE, I., «Ciencias humanas y alimentación: tendencias actuales de la investigación europea», en AINSWORTH, G. et altri (1988) *Carencia alimentaria. Una perspectiva antropológica*. Ed. Serbal-Unesco. París: 1988.

JEROME, Norge W., «Nutrition Education: An Anthropological Viewpoint» in IUNS/TANZANIA 1978, *Rethinking Food and Nutrition Education under Changing Socio-economic Conditions*. Food and Nutrition Centre. Dar es Salaam: 1978.

JEROME, N., «Changing nutritional styles within the context of the modern family» in Hymovich & Barnard (eds.) *Family Health Care*, McGraw-Hill. Nova York: 1979.

LIPPS BIRCH, L., «Young children's food acceptance patterns: the role of experience» En MOYAL, M. F. (1988) *Proceedings of the Xth International Congress of Dietetics* (vol. 2) Ed. John Libbery Eurotext. París: 1988.

PAHL, R., *Divisions of Labour*, Basil Blackwell. Nova York: 1984.

WHITTING, J. & WHITTING, B., *Children of Six Cultures: A Psycho-Cultural Analysis*, Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts: 1974.

WIDLOCHER, Daniel, *Los dibujos de los niños. Bases para una interpretación psicológica*. Biblioteca de Psicología, Editorial Herder. Barcelona: 1971.